

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/47761,Brygada-Swietokrzyska-NSZ.html>
28.02.2026, 17:43

Brygada Świętokrzyska NSZ

Brygada Świętokrzyska była jedynym polskim oddziałem partyzanckim w czasie II wojny światowej, który jako jednostka partyzancka oswobodziła więźniów obozu koncentracyjnego poza granicami Polski. Był to obóz kobiecy w Holiszowie, podobóz KL Flossenbourg, w którym osadzono ponad 1000 więźniarek różnej narodowości.

[ENGLISH VERSION](#)

Brygada Świętokrzyska NSZ była jedną z największych formacji partyzanckich działających na ziemiach polskich. Jej żołnierze walczyli równocześnie z okupantem niemieckim i z podziemiem komunistycznym, odrzucającym legalne polskie władze na wychodźstwie i stanowiącym awangardę nowej, sowieckiej okupacji. Dzięki szczęśliwemu zbiegowi okoliczności i umiejętnej dyplomacji dowódców całej jednostce udało się przedostać na Zachód, unikając rozbicia i ze strony Wehrmachtu czy Waffen SS, i Armii Czerwonej. Była także jedynym oddziałem polskiego podziemia niepodległościowego, który nawiązał kontakt taktyczny z wojskami zachodnich aliantów, wszedł w ich skład i współdziałał taktycznie w walce z Niemcami w ostatnich dniach II wojny światowej.

Jednostka powstała 11 sierpnia 1944 r. w majątku Lasocin. Brygada Świętokrzyska NSZ prowadziła działania przeciwko Niemcom. Miały one charakter ograniczony i sprowadzały się do samoobrony, ochrony ludności przed represjami i akcjami pacyfikacyjnymi oraz zaopatrzenia w broń i materiały wojskowe. Żołnierze NSZ stoczyli kilkadziesiąt walk i potyczek zarówno z oddziałami żandarmerii, Wehrmachtu, w tym Luftwaffe, jak i kolaboracyjnymi formacjami: ukraińskim Schutzmannschaft i turkiestańskim Ostlegionen. Podczas jednej z bitew (27 sierpnia 1944) Brygada stoczyła walkę z oddziałem zwiadowczym złożonym z żołnierzy Ostlegionen, wspieranych ogniem przez pociąg pancerny. Miesiąc później, 20 września pod Cacowem stoczyła bitwę z oddziałem Niemców w sile ok. 400 żołnierzy Luftwaffe i ok. 100 żandarmów. Prowadziła również akcję przeciwko oddziałom komunistycznym, będącym sowiecką agenturą. W historii działań Brygady Świętokrzyskiej NSZ nie znany jest ani jeden przypadek dokonania przez jej jednostki zabójstwa obywateli polskich żydowskiego pochodzenia ze względu na pochodzenie etniczne. Należy zaznaczyć również, iż w szeregach tej formacji służyli Polacy żydowskiego pochodzenia.

W styczniu 1945 r., w obliczu sowieckiej ofensywy, dowództwo brygady w obawie przed jej zniszczeniem przez zbliżającą się Armię Czerwoną i NKWD podjęło próbę wycofania się na zachód i uratowania jednostki jako siły zdolnej do walki o wolną Polskę. Dzięki lokalnym, doraźnym i taktycznym, porozumieniom z jednostkami niemieckimi Brygada rozpoczęła

marsz ku zachodowi, ku jednostkom alianckim. Podczas przemarszu Dowódca Brygady nie zgodził się na podporządkowanie i współpracę wojskową z Niemcami. Nie pozwolił też rozbroić jednostki. Ostatecznie jednostkę skierowano do Czech i pozostawiono samą sobie. Podczas przemarszu polski oddział nawiązał kontakty z czeskim podziemiem. Równocześnie wysłano emisariuszy do sztabu Naczelnego Wodza i wojsk alianckich.

Brygada Świętokrzyska była jedynym polskim oddziałem partyzanckim w czasie II wojny światowej, który jako jednostka partyzancka oswobodził więźniów obozu koncentracyjnego poza granicami Polski. Był to obóz kobiecy w Holiszowie, podobóz KL Flossenbürg, w którym osadzono ponad 1000 więźniarek różnej narodowości. Atak polskiej jednostki na ten obiekt uratował od śmierci żydówkę węgierską, którą niemiecka załoga obozu miała spalić żywcem. Następnie oddziały Brygady nawiązały kontakt taktyczny z jednostkami 3. Armii Amerykańskiej gen. George'a Pattona. W okolicznościowym rozkazie do swoich podkomendnych płk Antoni Szacki „Bohun Dąbrowski” (dowódca jednostki) napisał: „Dziś sztandary nasze powiewają obok zwycięskich barw amerykańskich, obok proporców wyzwolonego narodu czeskiego. Opatrzność pozwoliła nam raz jeszcze wziąć udział w walce przeciwko odwiecznemu wrogowi i dorzucić swą część do wspólnego wysiłku zjednoczonych narodów. W tej tak pamiętnej dla nas chwili dziękuję Wam za zaufanie, którym mnie obdarzyliście. Ta Wasza ufność umożliwiła mi w znacznej mierze realizację tych zadań, które sobie postawiliśmy”.

Amerykanie dokonali sprawdzenia polskiej jednostki pod względem kontrwywiadowczym, uznając ją za jednostkę niekolaborującą z Niemcami, uznali ją jako jednostkę aliancką. Brygada była jedyną polską jednostką, która uzyskała od Amerykanów w maju 1945 roku prawo do noszenia odznak jednostek amerykańskich oraz broni. I to na zdjęciach widać, amerykańskie gwiazdy, głowa Indianina, symbole amerykańskich dywizji.

Jednostka po zakończeniu wojny była wizytowana przez przedstawicieli Naczelnego Wodza, a jej żołnierze i oficerowie szkoleni byli w II Korpusie gen. Andersa. Wobec nacisków Sowietów, którzy żądali bezprawnie wydania polskiej jednostki, armia amerykańska spowodowała rozwiązanie jednostki i utworzenie z jej żołnierzy i oficerów Kompanii Wartowniczych, jednostek polskich wspomagających amerykańskie wojska okupacyjne na terenie Niemiec.

Zobacz także: [Anna Zechenter \(IPN Kraków\), Brygada Świętokrzyska NSZ ocaliła więźniarki niemieckiego obozu w Holiszowie](#)